

ÁBEL

Keresztneveink sorát olyan név nyitja meg, amelynek eredetével már legelső hittani óráinkon megismerkedtünk.

Már mint apró diákok megtanultuk az Ábel név ősének szomorú történetét. Már akkor tudtuk, hogy az első Ábel Ádámnak és Évának másodszülött fia volt s ártatlan szívünket fájdalmas részvét töltötte el, amikor megtudtuk, hogy a jó fiúnak azért kellett meghalnia, mert gonosz bátyja, Káin írgyelte tőle az Ur szíves hajlandóságát.

Az ószövetségi Szentírás csak abban a történetben szerepelteti az Ábel nevet, amely neki a mi kisiskolás tudásunkban is helyet szerzett. De az újszövetségi Szentírásban az első emberpár fiának neve már túlnőtt eredeti keretein. A név ugyanis, mely eredeti alakjában *Hebel*-nek hangzott s csak a Szentírás görög és latin fordításában kapta mai alakját, az újszövetségben jelképszerűvé vált. A Káin gyűlöletének áldozatul esett Ábel ott úgy szerepel, mint mindazoknak az őse, akiknek a gonoszság az életükre tör. Maga Krisztus ily vonatkozásban szól Ábel megöletéséről. „Minden igaz vér, melyet kiontottak a földön, az igaz Ábel véréből Zakariásnak, Batakiás fiának véréig” — olvassuk a Máté-evangéliumban. Ennek a gondolatmenetnek végső kifejtéseképpen Szent Pál a zsidókhöz írott levelében Ábel kiomlott véréből Jézus vére omlásával hasonlítja össze.

Ezeknek és egyéb idevágó szentírási helyeknek alapján a kereszténység a Megváltó alakjának előrevetett fénysugarait látja Ábel szelíd alakja körül. Ezért a névválasztás ájtatos hangulatában gyakran elevenedik fel Káin ártatlan áldozatának emléke s *január 2-ának*, az Ábel tiszteletére rendelt emlékűnnepnek mindig szép számmal voltak és vannak névnap ünnepeltjei.

Hogy nálunk is, más nemzetek körében is milyen régi e név hagyománya, azt családi névként való haszná-

lata bizonyítja a legteljesebben. Hiszen minden Ábel nevű család egy-egy olyan őstől származik, akinek jelentősége, híre, tekintélye oly nagy volt, hogy fiai, unokái, dédunokái egyéni nevük mellé odatették az ő nevét is. Az „Ábel fia Péter” -, „Ábel unokája Pál”-féle névvelzés révén az Ábel névből minden nemzet körében családi név lett. Nálunk Ábel Jenő, a klasszikus ókor és a magyarországi renaissance irodalmának nagyszerű kutatója (1889-ben 31 éves korában halt meg) a hazai tudományosság történetében is felragyogtatja e nevet.

ABIGÉL

Héber női név. Eredeti alakja *Abigail*. Első része a héber *ab* szó, mely atyát jelent és a következő cikkben is élénk fog kerülni. Második részében a héber *gila* szó rejlik, mely annyit jelent, hogy: „öröm”. Nyilván az az öröm fejeződik ki hát benne, amellyel az atya újszülött leánygyermekét köszönti.

Az óhéber szülői érzés e névalkotását az tartotta meg az emlékezetben, hogy így hívták Dávid zsidó király feleségét. Nálunk e név nem igen kerül használatba. Mégis valamennyiünknek ismerősen cseng a fülébe. Hiszen mindnyájan jól ismerjük Arany János Tetemrehívását s benne a radványi sötét erdő titkát: Bárczi Benőnek és Kund Abigélnek tragikus történetét. Arany Jánossal nyilván angol-skót emlékek iratták az *Abigail* nevet úgy, ahogy az angolok ki-ejtik: *Abigél*.

Arany balladájára gondolva mindig az ő általa rögzített formában idézzük a nevet, mely egyébként a protestáns naptár jóvoltából még névnappal is rendelkezik: *március 9*.

ÁBRAHÁM

Mózes I. könyvének egyik helyén (17. fejezet, 35. pont) azt olvassuk, hogy Isten a zsidók törzsatyjának nevét, mely eredetileg *Ábrám*-nak hangzott, *Ábrahám*-ra változtatta s e névváltoztatást a következőkép okolta meg:

„Ne legyen többé Ábrám a te neved, hanem Ábrahámnak hívjanak, mivel sok nemzet atyjává rendeltettél”. Az ilyenképpen egymást felváltó két név pontos jelentését nem tudjuk megállapítani, csak az bizonyos, hogy mindkettőnek első szótagja az óhéber *ab* szó (a. m. „atya”), melyet az előző cikkből már ismerünk.

A zsidó törzsatya neve a kereszténység körében azáltal került használatba, hogy a patriárka bizakodó hitét már Krisztus is magasztalva emlegette (János evangélium: „Ábrahám, a ti atyátok, örömmel kívánta látni az én napomat”) és az újszövetségi Szentírás több helye a Messiás ősatyjának és az egyistenhívők atyjának mondja Ábrahámot. A katolikus egyház ezért a szentek közé sorozza, s *október 9-e* Szent Ábrahám patriárka emléknapjaként, vagyis az Ábrahámok névnapjaként foglal a naptárban helyet.

Már a 4. évszázadtól kezdve nagyszámú szentnek az emléke is hozzájárult ahhoz, hogy az ószövetségi név keresztény tartalommal telítődjék. Ezáltal október 9-én kívül számos egyéb Ábrahám-nap is keletkezett — hiszen mindegyik Szent Ábrahámnak a tiszteletére más-más nap van rendelve —, de a mi naptáraink csak *március 20-át*, egy IV. századbéli hitvalló napját s *június 15-ét*, egy V. századbéliét szokták a névnap alkalmak felkutatói elé tárni. A naptárak protestáns rovata még egy negyedik nappal toldja meg a sort: *augusztus 16-át* is Ábrahám-napnak nyilvánítja.

Hozzánk a kereszténységgel együtt érkezett az ószövetségi pátriárka neve. Hamar népszerűséget szerzett. Ennek jeléül a hazai nyelvalkítás latinos hangzású formát adott a héber névnek: *Ábris*-t faragott belőle. (Gábielből hasonló módon lett magyar ajkakon *Gábris*).

A pátriárka nevének egykori népszerűsége talán utolsót akkor lobbant, amikor Barcsay Ábrahám, a fejedelmi származású bécsi testőr-költő Bessenyei társaságában a maga szelídhangú lantját pengette. Ma már legfeljebb csak az ószövetségi nevek végső mentsvárában, Erdélyben tűnik fel néha-néha a zsidó törzsatya neve.

A név hazai történetébe a héber névnek török alakja, *Ibrahim* is belékapcsolódott. Azok a hazai vonatkozású török oklevelek, amelyeket magyar kutatók az isztanbuli

levéltárakban gyűjtöttek, 20-nál is több Ibrahim nevű katonai és polgári hatalmasságot említenek. Ebből elképzelhetjük, hogy magyar földön a viszontagságos török időkben mily sokszor telítette a héber név törökösített formáját annak az elkeseredésnek az izgalma, amelyet a nemzet a megszálló ellenséges hatalommal szemben érzett.

ÁDÁM

Az első ember nevének megmagyarázása mindeztideig senkinek sem sikerült, pedig az idevágó próbálkozások már a Szentírásban megkezdődtek. Újabban annak a magyarázatnak van a legtöbb híve, amely a sumér nyelvből *ad-amu* kifejezéssel (a. m. „atyám”) hozza a nevet kapcsolatba. Megjegyzendő egyébként, hogy a bibliában az első ember neve ismételten nem is személynévként szerepel, hanem „ember”-t jelentő köznévként.

Ha a hagyományt Ádámnak csupán az a képe foglakoztatta volna, amelyet Mózes első könyve rajzol, vagyis a bűnbeesés Ádámja, aki az ősbűn átkát zudította az emberiségre, akkor az Ádám név bizonyára nem került volna a névadó védőszentek sorába. Csakhogy a bűnbeesés sötét képe idővel megenyhült. Már a „Bölcsesség könyve” című ószövetségi irat is elmondja, hogy Ádám utóbb vezeklésével elnyerte az Úr bocsánatát, az újszövetségi Szentírás pedig már odáig jut a kiengesztelődésben, hogy Ádámot Krisztushoz hasonlítja. „Ádám az Eljövendőnek előképe” — írja Szent Pál. Ennek az irányzatnak teljes kibontakozásaként egy középkori legenda arról szól, hogy Ádám koponyája a Golgotán a keresztfá tövében feküdt. Ugyancsak a középkorban alakult az a fel fogás is, hogy Évának Ádamból való kikelésében az Egyháznak Krisztusból való sarjadása tükröződik. Ezáltal az első ember alakja oly szoros kapcsolatba jutott a Megváltó alakjával, hogy a Krisztus születésének ünnepét megelőző nap — *december 24-e* — Ádám és Éva ünnepévé lett. Aki az ő nevüket viselik, ezen a napon ünneplik névnapjukat. A protestáns naptár azonfelül *september 9-ét* is az Ádámok üdvözlésére szánja.

Az első ember nevének örökségében azonban sokkal többen osztoznak, mint ahogy első tekintetre gondolnók.

Nemcsak azok tartoznak ugyanis az Ádámok közösségébe, akik Ádám napján ülik névnapjukat. Családnév is lett az első ember nevéből. Nemcsak magyar nemzetségek írják magukat *Ádám*-nak, német, francia és angol családok is viselik az *Adam* nevet, melyet aztán minden nép a maga nyelvi sajátossága szerint ejt ki. S ott van még „Ádámfi” értelemben a sok *Adamson*, *Adams*, *Adami*, *Adametz* stb. Tér és idő messzi távlatában sokszorozódik és hatványozódik itt az első ember neve. Mindegyik ily nevű család történetének élén egy-egy Adam nevű ős áll, akinek neve addig öröklődött át utódainak egymásutánjára, míg a név egyéni névből nemzetségnévvé lényegült át.

Ebben a vonatkozásban meg kell emlékeznünk egy olyan egykori Ádámról is, akinek emlékét a mai ember a szó teljes értelmében *lábbal tiporja*. E kegyeletsértő eljárásnak az a mentsége, hogy a szóbanforgó emlék a *makadám* nevű utcaburkolat. Egy skóciai család a maga Adam nevű őséről *Mac Adam* (skótotul: „Ádám fia) nevet visel s ebből a családból való volt az a John Loudon Mac Adam, aki a múlt század elején a róla elnevezett útburkolási módot feltalálta.

A D É L

Az Adél név keresztneveink legnépszerűbb csoportjának áll az élén. Betűrendben vele indul meg germán eredetű neveinknek messzire elhúzódó sora.

Kétezer esztendőnél is hosszabb idő telt el, amióta a germán személynevek túljutottak az egykori germán őserdőségeken. Mert amikor azt mondjuk — és e mű folyamán gyakran alkalmunk lesz ezt mondani —, hogy egy-egy germán személynév a *népvándorlás korában* lett Európa közös tulajdonává, ezt az időmeghatározást semmiképpen sem szabad a szoros értelemben vett népvándorlás korára, a IV—VII. századra korlátozva értelmeznünk. A germán népvándorlás már K. e. 113-ban megkezdődött. Az első germán vándorlónépeknek, a cibereknek és teutonoknak székéravánjai akkor törtek be a holland partok felől a római birodalomba. Marius halálos csapásai alatt összeomlott ugyan e próbálkozás — a támadás Dél-Franciaországban is, Észak-Olaszországban is véres kudarcot